

Remissvar avseende betänkandet *Tryggare idrottsarrangemang* (SOU 2025:46).

Malmö universitet har getts möjlighet att inkomma med ett remissyttrande avseenden betänkandet *Tryggare idrottsarrangemang* (SOU 2025:46). Yttrandet har arbetats fram inom ramen för institutionen för idrottsvetenskap (IDV) vid Malmö universitet och har sammanställts av docent och universitetslektor Torbjörn Andersson.

Rekommendationer med fokus på pyroteknikfrågan

Dialog med supporterrörelsen/ultras bör prioriteras, en strategi som tidigare visat sig vara lyckosam. Undvik att öka konfrontationen med supporterrörelsen genom att skärpa straffskalan för ringa brott. En minskad tillit mellan supportrar och polis ökar risken för en radikaliserings av supporterkulturerna. Prioritera en individuell bestraffning av grövre brott, men även mot de bangers, vilka saknar legitimitet bland fotbollspubliken. I enlighet med utredningens förslag bör satsas på kameraövervakningen, och förbättra dess tekniska kvalitet, så att skyldiga lättare kan identifieras. Rikta in arbetet mot de storstadsklubbar där merparten av problemen finns. Samverka med forskare för att ta fram precisa metoder att skapa en detaljerad statistik över ordningsstörningar och deras konsekvenser. Svensk klubb fotboll är en positiv samhällsföreteelse, inte minst för unga människor, och risken att bryta dess positiva utveckling (publikt och ekonomiskt) är överhängande om en alltigenom strängare lagstiftning införs för att stävja den typ av tämligen kontrollerat bengalbrännande som merparten av fotbollspubliken inte upplever som otrygg eller som statistiskt sett visat sig vara speciellt farlig. Ha även ett större fokus på den ekonomiska brottsligheten – såsom matchfixing, kriminellt kopplad agentverksamhet – som riskerar att underminera den svenska klubb fotbollens demokratiska karaktär.

Resonemang

Svensk klubb fotboll anses på många vis vara internationellt föredömlig i fråga om sin publika stämning och demokratiska styresformer uttryckt i 51%-regeln. Klubbarnas ekonomier har också förbättrats avsevärt under

senare tid. Publiksnittet har ökat kraftigt sedan 1990-talet trots att den sportsliga kvaliteten sjunkit markant och att fenomen som en huligan firmakultur och pyroteknik uppstått under denna tid. Intressant nog sågs pyrotekniken inledningsvis snarast som något positivt och stämningshöjande. Publiksnittet har ökat som mest runt de storstadsklubbar som har störst problem med huliganism och pyroteknik. Den strategi som företrädesvis handlade om dialog mellan supporterrörelsen och klubbar/polis har ansetts vara framgångsrik och även förebildlig av många i fotbolls-Europa. Denna strategi var vägledande under 2010-talet före pandemin. När Upplevelseinstitutet 2022 undersökte fotbollspublikens trygghet svarade bara två procent att de kände sig otrygga. Mot denna bakgrund verkar utredningens utgångspunkt om att fotbollen skulle ha stora ordningsproblem och präglas av otrygghet inte vara klart baserad på fakta. Till saken hör att utredningen sjösattes strax efter pandemin då problemen på läktarna ökade, främst på grund av att nya åskådare sökte sig till matcherna. Därefter har situationen snarast lugnat ned sig igen. Den nedåtgående trend som visas för 2024 (s. 56) har av allt att döma fortsatt 2025.

Utredningen försvagas av en brist på tydliga definitioner och en ofullständig statistik rörande publikproblemen. Nyckelbegreppet ordningsstörning saknar exempelvis en tydlig definition (s. 45–48). Det skrivs allmänt om störande beteenden, men som den definitionen lyder skulle stora delar av fotbollens historia kunna betraktas som en serie ordningsstörningar då fotbollskulturen överallt och i alla tider haft vissa karnevalsliknande stökiga inslag. Som läsare ges snarast intrycket att det är en nolltolerans mot ordningsstörningar som är målet, men en sådan strävan mot en problemfri miljö är inte realistisk någonstans i världen. Till den oklara begreppsanvändningen hör att det ibland skrivs om en läktarvåldsproblematik (till exempel på s. 381), men någon definition ges inte och inte heller någon statistisk redovisning av denna problematik. Ingår pyroteknik i detta begrepp?

Vidare oklarheter är att ingen tillförlitlig statistik finns om att ordningsstörningarna verkligen ökat i en sådan omfattning att hårdare straff är motiverat på alla de punkter som föreslås i utredningen. Den statistik som ges (s. 49) är oprecis och den täcker in för kort tid (2021–2023). Exempelvis kan nämnas att antalet fall av pyroteknik som redovisas gäller antalet smällar och inte antalet matcher i vilka pjäser tänts. Då någon match av olika skäl kan innehålla väldigt mycket pyroteknik ges ingen tydlig bild av kontexten eller av helhetsproblematiken. Den stora användningen av pyroteknik i vissa matcher har exempelvis varit del i protester mot intensifieringen av kampen mot pyroteknik. Paradoxen är att en mindre aktiv kamp mot pyrotekniken av allt att döma skulle resulterat i mindre brännande. Den strategi som polisen införde strax före pandemin, den så

kallade Villkorstrappan, ökade konfrontationsgraden mot de som bränner bengaler och detta ledde till nyttjande av långt mer pyroteknik än tidigare.

Andra tillkortakommanden i statistiken är att maskering och inkastande av föremål ingår i samma kategori; att det inte framgår i vilka divisioner det obehöriga beträdandet av spelplanen skett eller vad intrånget syftat till (s. 49). Har det varit för att attackera någon eller för att glatt fira en vinst efter match? En direkt svaghet är att ordningsstörningarna inte delats upp på de olika klubbarna. I själva verket är det ett fåtal storstadsklubbar som står för den överväldigande majoriteten av alla ordningsstörningar och även bland dessa klubbar står några stycken ut – under senare tid Djurgården, AIK och IFK Göteborg. De verkliga högriskmatcherna är Stockholmsderbyna mellan AIK, Djurgården och Hammarby, vilka är 6 matcher av Allsvenskans 240. Risken är emellertid överhängande att en hårdare lagstiftning främst kommer att appliceras där det är lättare, det vill säga bland den överväldigande majoriteten av klubbar där inga påtagliga problem förekommer. Det är viktigt att tillträdesförbuden verkligen slår mot de som begått allvarligare brott. Annars ökar risken för en tilltagande polarisering och farligare konfrontationer mellan ordningsmakten och supporterkulturen i stort. Vad gäller övriga idrotter är det svårt att se att verkliga problem skulle föreligga, vilket även det statistiska underlaget visar (s. 51–55).

Utredningen understryker vikten av att de åtgärder som föreslås uppfattas som legitima bland merparten av de som berörs (s. 73), men risken är att så inte blir fallet. Effekten kan mycket väl bli en minskande tillit och en radikaliserings av delar av supportermiljöerna i stil med den högerextrema orientering som inträffat i exempelvis Italien och stora delar av Östeuropa. I nuläget står supporterkulturen ut i länder som Sverige och Tyskland just för att dialogen varit central och för att supportrar har demokratiskt inflytande i klubbarna via 51%-regeln. Denna känsliga balans kan lätt förändras till det negativa med den breda och hårdare lagstiftning mot ringa brott som föreslås. Större inspiration borde tas från Tyskland, där olika tillitsbyggande och klubbaserade fansprojekt funnits i olika städer sedan 1980-talet. Med fokus på dialog – inte minst med ultrasgrupperingar – värdegrundsskapande och tillit kan unga människors engagemang i en subkultur då ges mer kreativa former. På så vis kan en stor och växande ungdomsrörelse ge demokratisk skolning. Än större satsning borde ske på de SLO:er (Supporter Liason Officer) som 2012 infördes i svensk fotboll efter tysk förebild. Vad gäller polisens arbete var den Särskilda Polistaktik (SPT) som dominerade under 2010-talet lyckosam; där hörde dialogen tydligt till strategin. Supporter- och evenemangspoliser är viktiga aktörer, vars roller bör stärkas. Dialog mellan supporterrörelse – inte minst den välrenommerade Svenska Fotbollssupporterunionen (SFSU) – och polis är av yttersta vikt, men dessvärre nämns detta viktiga perspektiv bara i förbifarten (s. 373–374) i den över 400 sidor långa texten. Dialogen bör bli mer formaliserad och

tydligt klargöra vad som är supportrarnas, klubbarnas och polisens respektive ansvarsområden.

Vad som gör pyroteknikfrågan komplex är att ingen statistik finns på hur många som skadats av pyroteknik och vilken omfattning skadorna haft. Och då har pyroteknik förekommit 30 år i Sverige och 90 år i vissa andra länder. Svaret tycks dock vara att de miljoner bengaler som tänts i världen resulterat i ytterst få skador och när skador skett är det främst när pyroteknik medvetet kastats/skjutits mot andra. Överlag borde samverkan med forskare initieras för att ta fram en mer precis statistik över olika aspekter av ordningsstörningar och deras konsekvenser.

Ännu en oklarhet är att det skrivs att en positiv supporterkultur ska värnas, men ingen definition ges på innebörden i detta (s. 74). Är ambitionen att fotbollspubliken bör bete sig mer som en handbollspublik eller som den strängt reglerade sittplatspubliken i engelska Premier League? Oavsett är det svårt att se den helhetssyn på problematiken som utredningen anser vara viktig att ge (s. 73). Som läsare ges intrycket att det skulle finnas en tydlig skillnad mellan goda och dåliga supportrar, mellan en positiv och en negativ läktarkultur. I realiteten är supporterkulturen något mer flytande och det är ofta samma personer som står för den så kallade positiva och negativa supporterkulturen. Exempelvis ingår ofta pyroteknik som konstnärligt element i de tifon som anses vara den kanske tydligaste delen av den så kallade positiva läktarkulturen. Utredningens spekulation om att den skötsamma publiken kan tänkas acceptera åtgärder som att tömma läktare eller avbryta matcher för att komma åt pyrotekniken (s. 77) är ytterst tveksam, åtminstone runt storstadslagen. Fotbollspubliken vill säkerligen att matchen ska fortgå med så få och korta avbrott som möjligt och att den skyldige till allvarigare brott – typ att medvetet kasta /skjuta farlig pyroteknik mot människor samt inkastande av bangers – ska omhändertas och straffas individuellt. Kollektiva bestraffningar anses orättvisa. I enlighet med utredningens förslag bör satsas på kameraövervakningen, och förbättra dess tekniska kvalitet, så att skyldiga lättare kan straffas. Därigenom kan eskalerande konfrontationer på fyllda ståplatsläktare undvikas.

Utredningen argumenterar för att varje steg på väg mot användandet av pyroteknik – exempelvis att ha en maskering i fickan utanför arenan före match – bör betraktas som ett brott utifrån den risk som finns med pyroteknik. Att försöka stävja och bestraffa en sådan potentiell maskering vore att väsentligt öka konfrontationen mot supportrarna. Att från start misstänkliggöra och kriminalisera unga människor som är med i en populär och växande subkultur vore snarast kontraproduktivt. Att enbart maskering skulle kunna ge ett års fängelse verkar varken rimligt eller samhällsekonomiskt försvarbart. Med tanke på fotbollspublikens uppfinningsrikedom är det även lätt att föreställa sig scenarion, där uniform maskering skulle kunna ske via till exempel halsduk och solglasögon.

Vad gäller tillträdesförbudens längd skulle en maxökning till fem år, vilken föreslås, innebära att Sverige har bland den strängaste lagstiftningen i Europa (s. 146–154). Den längden kan knappast sägas stå i proportion till Sveriges nuvarande publikproblematik. Däremot kan det vara motiverat att höja längden på de lägsta straffen. Viktigt är även att tydliga juridiska rutiner införs runt tillträdesförbuden och att det statistiskt följs upp hur många tillträdesförbud som senare tidsmässigt kortades ned eller helt avslogs av domstol. Inte heller motiverar nuvarande problematik att ett system med personliga biljetter införs.

Avslutningsvis bör ett ökat fokus riktas mot den ekonomiska brottslighet – såsom matchfixing, kriminellt kopplad agentverksamhet – som riskerar att underminera fotbollens demokratiska karaktär. Hit hör även en vaksamhet mot den koppling mellan huliganfirmor och olika slags brottslighet, exempelvis drogförsäljning, som är vanlig i många andra fotbollsländer.

Vänliga hälsningar

Anna Fabri

Prefekt på institutionen för idrottsvetenskap